

# REGISTRES LINGÜÍSTICS I LLENGUATGE NOTARIAL

per Xavier TERRADO I PABLO

Professor de l'Estudi General de Lleida

---

La llengua i el dret són institucions socials nascudes de la llibertat humana, de l'afany de l'home per fer-se a si mateix i per construir ensem el seu entorn social. Els documents notariais reflecteixen algunes facetes de les institucions jurídiques. L'estudi de tals documents ha de realitzar-se tenint en compte que les estructures lingüístiques i les estructures jurídiques es condicionen mútuament. En les pàgines que segueixen, intentarem mostrar que la noció de *registre lingüístic* és útil per a l'explicació de certes característiques de la documentació notarial, per tal com fa palesa la interrelació entre els fets lingüístics i les institucions socials.

A casa nostra, la noció de *registre* ha estat aplicada a la documentació notarial per Joan Miralles i Montserrat.<sup>1</sup> En aquest article ens ocuparem de quatre tipus de registre, que denominarem *directe*, *testamentari*, *contractual* i *capitular*. L'exemplificació es farà sempre amb textos aragonesos del segle XV.<sup>2</sup>

Concebem la producció d'un text com un procés regulat per un codi, el qual, d'acord amb el context social, selecciona una varietat concreta de llenguatge. A les diferents varietats de llenguatge mitjançant les quals es pot actualitzar un codi les denominarem *registres*. Aquest terme, l'utilitzem en l'accepció que posseeix dins la teoria sociolingüística de M. A. K. Halliday.<sup>3</sup>

1. Joan MIRALLES I MONTSERRAT, *Sobre l'ús lingüístic a les viles medievals mallorquines. Els llibres de cort reial*, dins *Actes del cinquè colloqui internacional de llengua i literatura catalanes* (Publ. de l'Abadia de Montserrat), 1980, ps. 567-618.

2. La major part d'aquests textos pertanyen a la col·lecció documental que vaig preparar per a la meua tesi de doctorat titulada *Documentos notariales turolenses del siglo XV: transcripción y estudio lingüístico*, que serà publicada pròximament per l'Institut de Estudios Turolenses.

3. Totes les citacions d'aquest autor estan extretes de l'obra: *Language as social semiotic*, Londres (ed. Edward Arnold, 1978). N'hi ha traducció castellana. Nogensmenys, citarem directament de l'obra en anglès. Vegem com defineix la noció de *registre*:

Podem dir que la redacció dels documents que estudiarem fou un procés regulat pel *codi del llenguatge notarial*.<sup>4</sup> Les distintes *situacions*<sup>5</sup> en què tingué lloc l'acte de llenguatge determinaren l'actualització d'aquest codi per mitjà de diversos registres de llenguatge notarial. Cal tenir en compte que la situació no és tal sols l'entorn físic observable. Forma també part de la situació el coneixement que els parlants tenen de les convencions socials pròpies d'una cultura determinada. S'hi ha d'incloure endemés la idea que cada interlocutor es forma de si mateix i de l'altre: el que cadascú espera de l'altre i el que cadascú creu que l'altre espera d'ell. I convé, per últim, assenyalar que el coneixement que els interlocutors poseeixen del llenguatge i la seva capacitat per adequar-lo a les circumstàncies concretes de l'acte elocutiü constitueixen factors decisius de la situació.

Si distintes situacions suposen l'ús de registres diferents, podem preguntar-nos quins són els factors que determinen les diferències entre unes situacions i unes altres. Halliday explica aquest punt dient que els tipus de situació lingüística difereixen en tres aspectes:<sup>6</sup>

1. Què està succeint.
2. Qui està participant en allò que succeeix.
3. Quin paper té el llenguatge en allò que succeeix.

Al primer aspecte es refereix la categoria situacional que, traduint l'anglès *field of discourse*, denominarem *camp del discurs*.<sup>7</sup> L'elecció d'un *camp de*

---

«A register can be defined as the configuration of semantic resources that the member of a culture typically associates with a situation type. It is the meaning potential that is accessible in a given social context» (p. 111).

El registre es reconeix gràcies a la seva manifestació textual: «Since these options are realized in the form of grammar and vocabulary, the register is recognizable as a particular selection of words and structures» (p. 111).

4. Traduïm per *codi* el terme anglès *code* que Halliday defineix com «the principle of semiotic organization governing the choice of meanings by a speaker and their interpretation by a hearer. The code controls the semantic styles of the culture» (p. 111).

5. Halliday empra la noció de *situation types* (tipus de situació). Cada tipus de situació seria una noció abstracta a la qual podrien referir-se infinites situacions concretes. Per exemple, totes les demandes de presó sol·licitades al jutge poden referir-se, fent abstracció de les persones i dels casos concrets, a un mateix tipus de situació.

Vegeu també l'obra de Claude Germain, *La notion de situation en linguistique* (Éditions de l'Université d'Ottawa), 1973, on es defineix la situació com «l'ensemble des faits connus par le locuteur et par l'auditeur au moment où l'acte de parole a lieu» (p. 26).

6. M. A. K. HALLIDAY, *op. cit.*, p. 31: «Types of linguistic situation differ from one another, broadly speaking, in three aspects: first what is actually taking place; secondly, who is taking part; and thirdly, what part the language is playing».

7. M. A. K. HALLIDAY, *op. cit.*, p. 62: «Field refers to the ongoing activity and the particular purposes that the use of language is serving within the context of that activity». *Ibidem*, p. 142: «typically a complex of acts in some ordered configuration, and in which the text is playing some part, and including "subject-matter" as one special aspect».

terminat posa en acció el component *ideacional* del sistema. La noció de *camp* dóna raó del caràcter de l'acció realitzada pels interlocutors (què estan fent) i de la finalitat de tal acció (per a què ho estan fent). El tema de llur conversa (de què estan parlant) és tan sols un aspecte del concepte general «què estan fent».

Al segon aspecte assenyalat per Halliday correspon la categoria que anomenarem *tenor del discurs*,<sup>8</sup> la qual posa en acció el component interpersonal del sistema. Aquesta categoria és responsable de les variacions en el llenguatge segons l'índole dels interlocutors i segons el tipus de relació que s'estableixi entre ells. Les relacions professor/alumne, client/dependent, metge/pacient, jutge/acusat reflecteixen tipus de relació interpersonal.

La tercera categoria que cal tenir en compte és el *mode del discurs*.<sup>9</sup> Aquesta categoria posa en acció el component textual del sistema. El *mode* determina l'estructura d'un text, els recursos que assegurin la seva cohesió interna i el gènere al qual pertany: narratiu, descriptiu, expositiu...<sup>10</sup>

## EL REGISTRE DIRECTE

Aquest registre pretén reflectir amb fidelitat les paraules pronunciades pels interlocutors. Els textos que el posseeixen són testimonis inestimables de la llengua parlada en èpoques pretèrites.

El *camp del discurs* està constituït precisament per les paraules dels interlocutors. L'acte de paraula és, en determinats contextos, una acció social significativa, que pot ésser interpretada dintre del sistema de normes i convencions d'una cultura i d'una societat. En els textos que hem treballat, l'interpret de tal acció és generalment el jutge, el qual ha de decidir quant al caràcter suposadament delictiu del cas que se li exposa. Ara bé, abans de prendre la seva decisió, haurà de tenir en compte altres factors, com el *tenor* i el *mode* del discurs. Una disputa verbal entre dos iguals pot ser que no sigui delictiva. La mateixa disputa entre un inferior i un representant de l'autoritat pública té moltes probabilitats d'ésser considerada com a acte delic-

8. M. A. K. HALLIDAY, *op. cit.*, p. 62: «*tenor refers to the interrelations among the participants (status and role relationships)*».

9. M. A. K. HALLIDAY, *op. cit.*, p. 189: «*mode of symbolic interaction (how are the meanings exchanged)*».

*Ibidem*, p. 113: «*the mode, the rhetorical channel with its associated strategies*».

*Ibidem*, p. 144: «*Mode. The selection of options in the textual systems, such as those of theme, information and voice, and also the selection of cohesive patterns, those of reference, substitution and ellipsis, and conjunction, tend to be determined by the symbolic forms taken by the interaction, in particular the place that is assigned to the text in the total situation. This includes the distinction of medium, written or spoken*».

10. M. A. K. HALLIDAY, *op. cit.*, p. 144: «*The rhetorical concepts or expository, didactic, persuasive, descriptive and the like are examples of such semiotic functions*».

tiu, per tal com altera el sistema de relacions interpersonals. Heus ací per què els notaris procuren reflectir curosament el *tenor* del discurs i també el to en què varen ésser pronunciades les paraules, les seves connotacions pejoratives, la construcció de les frases, en definitiva, el *mode del discurs*.

Poques són les colleccions documentals en les quals es poden trobar mostres de registre directe. Una d'elles és *Documentos lingüísticos del Alto Aragón*, de Tomás Navarro Tomás, apareguda l'any 1957 a New York en edició facsímil. Són concretament els documents núm. 135 i núm. 145 els que contenen passatges en estil directe. Vegem-ne un:

«Fue ally García Salamanya, ⁊ dixo:

—¡Et como, don Lop de Soduaz ⁊ don Pedro Gauarret! ¿Vosotros que rez leuar por fuerça las bestias de Auay por el cuerpo? Dasi ara veremos como las ne leuarez. Ves, moço, da dos bathalladas a la canpana, que se replegue la gent» (doc. núm. 135).

Pel que fa a la terra plana, a la zona de la vall de l'Ebre, la documentació notarial conservada a diversos arxius de Saragossa ofereix també sovint mostres de registre directe. Són d'especial interès els processos inquisitorials, sobretot els que recullen meticulosament paraules herètiques pronunciades pels acusats.<sup>11</sup> En altres ocasions queden anotades les paraules que poden ésser indicatiu d'odi o de desig de venjança. Aquest es el cas del text següent:

«Dize que algunos días hablando con Juhan Sanchez y Pero Sanchez cerca los Jaenes, les hoyo dezir senblantes palabras:

—Estos traydores de Jaenes, no les basta que deposaron contra nuestro padre y lo fizieron quemar, que ahun a nosotros no nos dexan bibir y nos quieren sacar del mundo.

E mas, dize que por quanto este deposit tenia enemiga grande con los Jaenes, porque hauian trebaxado en fazer lo matar y danyar, hablando con Pero Sanchez le dixo este deposit senblantes palabras:

—Gana tengo de dar vna buena cuchillado (*sic*) a vno destes Jaenes, pues van con mal conmigo.

Y el dicho Pedro le dixo senblantes palabras:

—Catá, miraldo que el tiempo es malo y os poriais perder; empero si se fazia y acahecia, set cierto que nunca os faltare y en todo lo que pueda».<sup>12</sup>

11. Un fons molt interessant de processos inquisitorials es troba a l'Archivo Histórico Provincial de Saragossa. Els documents van des de 1466 a 1563. Va donar notícia d'aquests procesos Antonio UBIETO ARTEA en un article titulat *Procesos de la inquisición de Aragón*, dins *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, t. LXVII, 2, 1959. Sobre el registre directe en aquests documents versa la tesina de llicenciatura, encara en elaboració, de la senyoreta Neus Vilà, de l'Estudi General de Lleida.

12. *Archivo Histórico Provincial de Zaragoza*, secció *Inquisición*, volum 24-1, folis 31v. i 32r. El document està redactat a Saragossa el dia 23 d'abril de 1490.

Segons la seva finalitat, l'acte verbal que constitueix el camp del discurs presenta diverses modalitats: *difamació*, *resistència a l'autoritat*, *persuasió*, *apellació*,<sup>13</sup> *informació*... Alguns textos manifesten diverses d'aquestes modalitats, com podem veure en el següent document, que procedeix de la ciutat de Terol:

«(...), Pero Soriano (...) ad altas voces  
cridando dixo:

—Justicia! Justicia! Justicia! (Apellació)  
(...) plego ad aquell el (...) juez,  
el qual dixo:

—¿Qué as, hombre, de qué te clamas?

—Clamome de mossen Guido, que se me  
tiene mi filla por fuerça: que le hauia (Informació)  
firmado por tiempo de VIII<sup>o</sup> anyos et ha  
complido el día de Sant Miguel proximo  
passado.  
Et la hora ribo alli el dito mossen Guido  
dixiendo tales o semblantes palabras:

—¿Qué as, orat? ¿Qué as, orat? (Difamació)

Et la hora dixo el dito Pero Soriano:

—Yo me clamo de usos 7 demando justicia, (Informació)  
que me teneys mi filla por fuerça.

Et la hora el dito mossen Guido, present  
el dito juez, dixo tales o semblantes  
paraulas:

—Tu mientes. Si el juez no fues devant, (Difamació)  
yo't faria...

Et la hora el dito honorable juez, bisto  
que deuant d'el lo hauia desonrado, por  
tanto que lo condepnaua (...).<sup>14</sup>

Les paraules que figuren en el marge dret entre parèntesis no formen part del text. Les hem posades a fi d'indicar en cada cas la modalitat del camp del discurs. La varietat fonamental en aquest text és la *difamació*, per tal

13. Utilitzo aquest terme en un sentit relacionable amb el del llatí *appellare* «adreçar la paraula» «cridar (algú)», no pas en l'accepció jurídica «apellació contra una sentència».

14. *Arxiu de la Corona d'Aragó*, secció *Diversos*, serie *Varia*, volum 17 del fons Pérez Uriz, fol. 5v.; el document està redactat a Terol el dia 5 d'abril de 1434.

com el jutge condemna mossèn Guido perquè «havia desonrado» Pedro Soriano, en tractar-lo de boig («orat») i de mentider («tu mientes»).

Hem vist ja el camp del discurs. Podem ara, en aquest mateix document, analitzar el *tenor* del discurs, que reflectirà les relacions entre els tres interlocutors:

<i>superior</i>	<i>inferior</i>
jutge	Pedro Soriano
mossèn Guido	Pedro Soriano
jutge	mossèn Guido

La relació entre el jutge i Pedro Soriano es manifesta lingüísticament en dos fets: el tractament de *tu* implicat en l'expressió «¿Qué as?»<sup>15</sup> i en l'apòstrofe «hombre». La forma *tu* era usual en el segle xv per a parlar a persones de menor dignitat. Quant a «hombre», sembla denotar una actitud afable i protectora per part del jutge.

La relació entre mossèn Guido i Pedro Soriano queda reflectida en les formes de tractament; l'inferior tracta de *vós* el superior i el superior tracta de *tu* l'inferior. El títol de «mossèn» aplicat a una persona és un símptoma de la seva pertinença a una classe social elevada.

No apareixen en el document les paraules textuais del diàleg entre mossèn Guido i el jutge. Ambdós pertanyen a una classe elevada, però el jutge, gràcies a les funcions que exerceix, es troba en una situació de privilegi dintre de la situació descrita.

Hem parlat ja del *camp* i del *tenor*. Caldrà dir ara alguna cosa sobre el *mode del discurs* en el document terolenc que estem analitzant. El mode del registre directe és el diàleg espontani recollit acuradament pel notari. Les paraules textuais són introduïdes generalment per les expressions: *dixo* o bé *dixo tales o semblantes paraulas*.

El mode d'expressió es manifesta en una sintaxi afectiva i directa: frases senzilles i no gaire extenses, abundància de formes interrogatives i exclamatives. Escassejen els elements lògics d'enllaç: l'única partícula illativa emprada per Pedro Soriano és el *que* plurivalent: «que se me tiene», «que le havia firmado».

El caràcter afectiu de l'expressió queda reflectit en la posposició del pronom al verb: «clámome», i també en la utilització del pronom emfàtic *yo*: «Yo me clamo». I és, per últim, una clara mostra que ens trobem davant d'un llenguatge popular i afectiu l'ús del pronom personal en la funció que la gra-

15. Per aquestes qüestions en castellà antic, vegeu: Rafael LAPESA MELGAR, a *Revista de la Universidad de Madrid*, vol. 19, núm. 74, t. iv, 1970, ps. 141-167.

màtica llatina anomenava *datiu ètic*: «se me tiene mi filla», «me teneyis mi filla».

## EL REGISTRE TESTAMENTARI

És propi dels testaments. Es tracta d'un registre ben diferent del registre directe. En els testaments no interessa l'acte de paraula en si mateix, sinó el contingut de l'acte de paraula. I no ens ha de desorientar el fet que els dos registres coincideixen sovint en la utilització de la primera persona («dexo a ...») («yo me clamo...): el *camp* del discurs és diferent en un registre directe i en un registre testamentari.

El *mode* del discurs és el monòleg en primera persona, per mitjà del qual el testador expressa la seva voluntat.

El *tenor* del discurs manifesta l'actitud imperativa del parlant. Els oients, generalment els hereus, no poden discutir les decisions del testador, tan sols poden acceptar la seva part de l'herència o renunciar-hi. El diàleg no és possible en aquesta situació.

L'actitud imperativa es reforça amb construccions on abunden verbs de voluntat:

«Item dexo, quiero ⁊ mando que me seya leuado vn anyal de pan (...).»<sup>16</sup>

La impossibilitat del diàleg està expressament consignada a l'última clàusula de gairebé tots els testaments:

«Item quiero que qualquiere que uerna contra esti mi testament sia deseredado con V *solidos* por legitima.»<sup>17</sup>

El futur imperfecte d'indicatiu i el present de subjuntiu són els temps d'un mode de discurs orientat cap a l'esdevenidor. I això és lògic: allò que es prescriu en el text únicament pot posar-se en vigor un cop hagi mort el testador, i és forçós que la mort es produeixi després de la redacció del testament.

Presentarem a continuació un fragment de l'esborrany d'un testament i el fragment corresponent en el text testamentari definitiu. L'esborrany va ser redactat per un sacerdot a la capçalera d'un moribund i fou després aprofitat pel notari Pascual Domínguez per a redactar el text definitiu del testament. La labor del notari va consistir a afegir un protocol inicial i a precisar alguns aspectes de les clàusules. Va modificar també el llenguatge, conferint-li un caire més tècnic.

16. Aquest fragment pertany al testament que descrivim a la nota 19.

17. Aquest fragment pertany a l'esborrany descrit a la nota 18.

Manda su sepultura en cimiterio de Sant Nicolas de Cascant.

Primerament eslio mi sepultura pora mi cuerpo enterrar en el cimiterio o fonsar de senyor Sant Nicolas del dito lugar de Cascant.

Item quiere que'l sia feita vna caixa de fust.

Item quiero e mando que me seya feita vna caixa de fust ⁊ dentro de aquella seya mi cuerpo enterrado.

Item quiere que'l sian dos o tres clerigos a su sepultura, que'l digan las ledanyas.

E quiero que seyan al enterrar de mi cuerpo dos o tres clerigos e que me digan las ledanyas ⁊ seyan pagados de lo mio bien e complidament.

La comparació entre aquests dos fragments pot donar-nos una idea del tipus de transformacions experimentades per un esborrany en mans del notari, la més important és la substitució de la tercera persona verbal del text provisional per la primera persona emprada en el document definitiu.

#### REGISTRE CONTRACTUAL

És el registre utilitzat en la redacció de contractes. Per *contracte* entenem un conveni mitjançant el qual les dues parts contractants estipulen les condicions per a la possessió en comú o per a la transmissió de certs béns o serveis. Cada una de les parts pot estar constituïda per una sola persona, per diverses o per una entitat pública.

A diferència del registre testamentari, el contractual implica necessàriament la forma dialogada, entenent per *diàleg* la forma textual que manifesta la relació entre dos interlocutors que col·laboren en la creació d'un mateix discurs sobre un tema comú.

Ara bé, el registre contractual es troba molt lluny del diàleg conversacional i espontani. Un *contracte* «de paraula» entre dos ramaders que acudeixen a una fira de bestiar difereix radicalment d'un *contracte* «per escrit» davant d'un notari. Cal ésser conscients que el llenguatge notarial de les llengües romàniques té darrera una llarga tradició, marcada per l'empremta inde-

18. L'esborrany està escrit sobre un plec solt inclòs dintre del volum que descriurem a continuació. Està redactat a Cascant (Terol) per Juan Sadornín, el dia 12 d'abril de 1420.

19. *Arxiu de la Corona d'Aragó*, secció *Diversos*, sèrie *Varia*, vol. 14 del fons Pérez Uriz, fol. 21r.-22r. El notari és Pascual Domínguez.

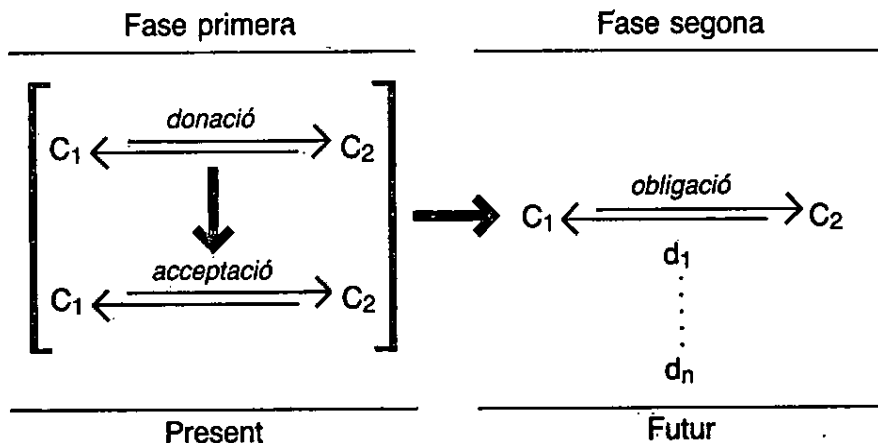


leble del llatí, llengua de l'administració i de la burocràcia durant molts segles.

L'estructura semiòtica del contracte pot reduir-se a tres funcions:

1. *Donació* recíproca de béns o serveis.
2. *Acceptació* recíproca de béns o serveis.
3. *Obligació* de complir les condicions sota les quals es realitzen la donació i l'acceptació.

En esquema:



d<sub>1</sub> . . . . d<sub>n</sub> Condicions del contracte

C<sub>1</sub>, C<sub>2</sub> Contractants

→ Relació semiòtica

→ Relació de seqüència temporal

La donació consisteix en l'enunciació per part del contractant de la paraula «doy» (recordeu que, l'exemplificació, la fem amb documents aragonesos). L'acceptació és l'acte pel qual el contractant enuncia la paraula «accepto». Són aquestes accions individuals<sup>20</sup> les que constitueixen la primera fase del

20. Aprofitem ací les ensenyances de la filosofia del llenguatge, especialment les observacions sobre els «enunciats performatius» d'un dels mestres d'aquesta disciplina: J. L. Austin. Vegeu la seva obra *How to do things with words*, Londres (Oxford University Press), 1985, 2a. ed. Són també útils dos articles d'Émile Benveniste: *La philosophie analytique et le langage* i *De la subjectivité dans le langage*, tots dos inclosos dintre l'obra *Problèmes de linguistique générale*, París (Gallimard), 1966, vol. I, ps. 267-276 i 258-266 respectivament.

contracte. Les formes verbals estan forçosament en primera persona i en present d'indicatiu: «nos damos e atorgamos...», «parto e diuido e do a partir e diuidir...», «partimos e diuidimos e damos a partir e diuidir...», «tomo e recibo a uos, dita Johana por leal muller...», «do, liuro e atorgo...». <sup>21</sup>

Una simple narració, redactada en tercera persona, de l'acte de donació, no pot ésser considerada com a mostra de registre contractual: «Francés de Puig Miga (...) da a media a Paricio Villespesa...». El tema d'un document en què es realitza un contracte i el tema d'un altre document en què es narra el mateix fet coincideixen, però ni el camp, ni el tenor ni el mode del discurs són idèntics en aquests documents. El text narratiu pot servir d'esborrany per a la redacció del contracte o bé servir per a deixar constància d'un fet, però mai no serà un contracte. Són aquí aplicables unes paraules d'Émile Benveniste: «la reproduction de l'énoncé performatif par un autre le transforme nécessairement en énoncé constatif». <sup>22</sup>

Els autors d'un contracte són sempre els contractants. La labor del notari es redueix a consignar per escrit els enunciats en primera persona que aquells pronuncien. La reproducció en tercera persona dels tals enunciats els transforma en enunciats constatius, impropis del registre contractual.

El contracte s'inicia amb els actes verbals de donació i d'acceptació, però no s'acaba pas amb ells. El contracte posseeix vigència durant un espai de temps estipulat verbalment. Durant aquest lapse temporal els contractants s'obliguen a complir una sèrie de condicions; l'incompliment d'alguna d'elles pot suposar l'anul·lació del contracte i la invalidació dels actes de donació i d'acceptació.

L'obligació queda també expressada verbalment: «prometo e me *obligo* que en la dita mediadoria del dito ganado me hauré e leuaré bien e lealment...», «e prometo e me *obligo* teneruos e manteneruos...». Com és d'esperar, en la formulació de les condicions del contracte abunden les oracions anomenades condicionals: «Et si por aventura por alguna de las ditas partes...», «con tal manera e condicion que vos...», «Item es condicion entre vos e mi que, si durant el dito tiempo...». Els temps característics de les clàusules d'obligació són els prospectius, capaços d'expressar la indicació de futur. És lògic que sigui així, per tal com la fase que hem denominat *obligació* representa la projecció cap al futur de l'acte inicial que constitueix la firma del contracte.

Futur: «nos obligamos que de oy adelant, en tiempo alguno no demandaremos, mouremos e intemptaremos otra particion...».

Subjuntiu present: «...tengades, ministredes e guardedes el sobre dito ganado bien e lealment».

21. No donaré la referència del document quan es tracti de fórmules banals que apareixen repetidament en els documents.

22. *La philosophie analytique et le langage*, p. 273. Vegeu la nota núm. 20.

## REGISTRE CAPITULAR

Els textos en què predomina aquest registre es caracteritzen pel seu *tenor prescriptiu*. Cada text constitueix un conjunt de normes que regulen l'activitat professional d'una persona jurídica, individual o col·lectiva: normes a les quals han d'ajustar-se els carnissers, els forners, el mestre de construcció d'un pont... L'expressió lingüística de cada una d'aquestes normes rep la denominació de *capítol*. És freqüent que cada capítol vagi precedit d'un número o d'un adjectiu numeral ordinal.

A l'hora d'explicar les peculiaritats del registre capitular, pot partir-se de l'estructura bàsica del contracte, però mai no s'ha de confondre el registre capitular amb el contractual.

Els capítols pressuposen l'existència d'alguna mena de contracte, com pot ésser un *arrendament*<sup>23</sup> o un *preu fet*.<sup>24</sup> Les *obligacions*<sup>25</sup> que l'arrendador i l'arrendatari contreuen queden estipulades en els capítols. Dels tres components del contracte —donació, acceptació i obligació— solament aquest últim pot explicar els trets del registre capitular.

Quan hem estudiat el registre contractual, hem observat que, en l'expressió de les obligacions del contracte, abundaven les oracions condicionals i els temps amb indicació de futur. Aquestes observacions són també vàlides referides al registre capitular. Això podria fer pensar que el registre capitular és simplement una variant del registre emprat en la part del contracte que hem anomenat *obligació*. Però existeix una diferència fonamental entre aquests dos tipus de registre: el contracte utilitza la primera i la segona persones verbals, els capítols recorren a la tercera.

<i>Contracte</i>	<i>Capítols</i>
(3. <sup>a</sup> persona) «la dita obra farà por todo el mes de nouiembre».	(1. <sup>a</sup> persona) «e fará buena, justa e leal administración...».
(3. <sup>a</sup> persona) «Item qu'el dito maestro sea tenido fazer los apitradores...».	(2. <sup>a</sup> persona) «Item que seades tenido pagar la meatat de la expenssa».

23. Arrendar és donar a una persona una cosa o un dret que produeix renda.

24. Una obra es contracta a preu fet quan s'estipula una quantitat fixa per a la seva realització.

25. Una obligació és un vincle de dret que constitueix a algú en la necessitat de donar o de fer alguna cosa.

El mode del discurs és, per tant, molt diferent en cada registre: en un cas exigeix la forma dialogada, per mitjà de la qual entren en relació les persones de la situació comunicativa, en l'altre s'usa una forma expositiva basada en la utilització de la tercera persona.

Podem resumir tot això dient que el registre capitular s'utilitza per a expressar els mateixos continguts que en un contracte corresponen al component que hem anomenat *obligació* i podem dir també que el registre capitular exigeix l'ús de la tercera persona.

Els capítols tenen sovint una finalitat pràctica: és més senzill per al notari consignar en tercera persona els acords dels contractants. Un cop ho ha fet, pot transformar els capítols en contracte, afegint-hi les fórmules típiques de donació, acceptació i obligació i substituïnt-hi la tercera persona per la segona o la primera. Si algú vol tenir còpia de les condicions del contracte, no li cal al notari copiar íntegre tot el document. Si el mestre de construcció d'un pont vol tenir a l'abast les normes que li varen donar en contractar els seus serveis, el que espera és que li facilitin, en un llenguatge planer i sense formulismes inútils, la part pertinent del contracte; i això s'aconsegueix gràcies als capítols.

Hem pogut comprovar que en la documentació notarial es manifesten diverses modalitats de llenguatge. Unes es troben molt pròximes a la llengua parlada, com és el cas del registre directe. Unes altres, com veiem en els registres testamentari i contractual, deixen entreveure el caràcter artificios i elaborat de la llengua escrita. Algunes, tot i presentant el caràcter elaborat de la llengua escrita, evidencien un estil més planer que el dels contractes; és el cas del registre capitular.